

Frågan om när ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 13 § LVM ska anses verkställt

Beslutet i korthet: Om ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, LVM, inte är verkställt när det underställs förvaltningsrätten, ska fristen för rättens prövning enligt 17 § LVM räknas från det att beslutet verkställdes.

I LVM finns det inte någon bestämmelse som uttryckligen anger när ett beslut om omedelbart omhändertagande blir verkställt men enligt JO ligger det nära till hands att utgå från den tidpunkt som vården enligt 20 § LVM ska anses påbörjad. JO uttalar dock att det är otillfredsställande att frågan inte är tydligt reglerad i LVM. Avsaknaden av en tydlig reglering öppnar upp för att frågan inte bedöms på ett likformigt sätt och för att det görs felaktiga bedömningar med följderna att ett omhändertagande inte prövas inom den tid som anges i 17 § LVM.

Den 6 april 2019 fattade ordföranden i Socialnämnden i Norrköpings kommun beslut om att omedelbart omhänderta AA. Vården av AA påbörjades den 18 april 2019 när han anlände till ett sjukhus. Givet den ovan redovisade tolkningen, blev också beslutet om omedelbart omhändertagande verkställt vid den tidpunkten. Det här är dock något som nämnden över huvud taget inte synes ha reflekterat över. Det var i stället först sedan AA hade förts till ett LVM-hem som nämnden underrättade förvaltningsrätten om att beslutet var verkställt. Följden blev att omhändertagandet inte prövades inom den tid som anges i 17 § LVM.

Även om det finns vissa frågetecken kring nämndens hantering av ärendet kan det enligt JO inte uteslutas att nämnden, om frågan om verkställighet varit tydligt reglerad, hade gjort en annan bedömning. JO finner därför inte tillräcklig anledning att rikta någon annan kritik mot nämnden än de synpunkter som redovisas i beslutet.

I beslutet framhåller JO att lagstiftaren i 17 § LVM har tydliggjort vikten av att ett omedelbart omhändertagande prövas av förvaltningsrätten inom en viss angiven tid. Det är fråga om en rättssäkerhetsgaranti och det får helt enkelt inte förekomma att en socialnämnd gör en felaktig bedömning av frågan om verkställighet med följderna att ett omhändertagande inte prövas inom den tid som anges i 17 § LVM. Det är allvarligt och enligt JO finns det skäl att överväga om den nuvarande regleringen uppfyller det krav på tydlighet som krävs för att undvika felbedömningar av det slag som nämnden gjort i det här fallet. Mot den bakgrunden väcker JO, enligt 4 § lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän, frågan om en översyn av LVM i nu berört avseende.

Bakgrund

Den 6 april 2019 fattade ordföranden i Socialnämnden i Norrköpings kommun beslut om att omedelbart omhänderta AA med stöd av 13 § lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, LVM. Den 6 maj 2019 beslutade Förvaltningsrätten i Linköping att omhändertagandet skulle bestå.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade AA på hanteringen av hans ärende och uppgav bl.a. att han hade varit felaktigt frihetsberövad.

Utredning

Sedan JO tagit del av anmälan med bilagor uppkom frågan om när beslutet om omedelbart omhändertagande av AA hade verkställts och om omhändertagandet hade prövats inom den tid som anges i 17 § LVM. JO hämtade in handlingar i ärendet. JO tog också del av Förvaltningsrätten i Linköpings akt i mål nr 2924-19, Kammarrätten i Jönköpings akt i mål nr 1916-19 och Högsta förvaltningsdomstolens akt i mål nr 4992-19.

Anmälan med bilagor remitterades till Socialnämnden i Norrköpings kommun och JO begärde bl.a. att nämnden skulle yttra sig över frågan om när den ansåg att beslutet om omedelbart omhändertagande hade verkställts samt vilken information som nämnden hade lämnat till förvaltningsrätten.

Nämnden lämnade, genom verksamhetschef BB, in ett remissvar och uppgav bl.a. följande:

— — —

Dagen efter, den 6 april, får socialjouren information om att AA avvikit från beroendekliniken efter att polisen lämnat sjukhuset. Socialnämndens ordförande fattar beslut om att omedelbart omhänderta AA. Socialjouren faxar underställande om omedelbart omhändertagande till förvaltningsrätten. Vidare skrivs en begäran om polishandräkning för eftersökning och transport till beroendekliniken på Vrinnevisjukhuset för transportbedömning. Förvaltningsrätten informeras den 10 april av socialsekreterare att beslutet om omedelbart omhändertagande inte är verkställt.

— — —

Under påskhelgen på kvällen den 18 april kontaktas socialjouren av beroendekliniken som informerar om att polisen fört AA till beroendekliniken på Vrinnevisjukhuset. Socialjouren träffar AA på sjukhuset och delger honom information om att han är omedelbart omhändertagen. Det framgår av journalanteckningarna att AA vid detta tillfälle är kraftigt påverkad och att det är svårt att föra ett konstruktivt samtal med honom. Socialjouren har samtal med personalen på avdelningen angående kvarhållandebeslut, personalen meddelar då att LVM inte gäller på den avdelningen och att de kommer låta AA lämna avdelningen om han är aggressiv. Socialjouren föreslår att personalen ringer polisen i så fall. Strax efter midnatt den 19 april kontaktas socialjouren av personalen på beroendekliniken som meddelar att AA slagit sönder en fönsterruta och avvikit från avdelningen. Socialjouren skriver en handräkningsbegäran där det framgår att polismyndigheten ska efterforska AA och föra honom till beroendekliniken på Vrinnevisjukhuset för en transportbedömning samt därefter föra honom till SiS LVM-hem Rällsögården.

Senare under samma dag får socialjouren information om att polisen kommit med AA, som var kraftigt påverkad, till beroendekliniken på förmiddagen. Läkaren genomförde en undersökning enligt 9 § LVM, läkaren konstaterade att AA var kraftigt påverkad men bedömdes klara av en transport till SiS LVM-hem då han inte behövde avgiftning. AA avvek från sjukhuset innan transporten hann ske.

— — —
Det är den 1 maj som socialnämndens behandlingsutskott fattar beslut om placering avseende AA på SiS LVM-hem Rällsögården och polisen transporterar honom dit. Socialsekreterare underrättar förvaltningsrätten den 2 maj om att beslutet om omedelbart omhändertagande är verkställt. Förvaltningsrätten fastställer det omedelbara omhändertagande den 6 maj.

— — —
AA fick tillfälle att kommentera remissvaret.

Bedömning

Avgränsning

AA har i sin anmälan till JO klagat på flera myndigheter och hur dessa i olika avseenden hanterat hans ärende. Jag har dock valt att avgränsa min granskning till frågan om när beslutet om omedelbart omhändertagande av AA blev verkställt.

Rättslig reglering

Socialnämnden får enligt 13 § LVM besluta att en missbrukare omedelbart ska omhändertas, om det är sannolikt att missbrukaren kan beredas vård med stöd av LVM, och rättens beslut om vård inte kan avvaktas på grund av att missbrukaren kan antas få sitt hälsotillstånd allvarligt försämrat, om han eller hon inte får omedelbar vård, eller på grund av att det finns en överhängande risk för att missbrukaren till följd av sitt tillstånd kommer att allvarligt skada sig själv eller någon närstående.

Har socialnämnden beslutat om ett omedelbart omhändertagande, ska beslutet enligt 15 § LVM utan dröjsmål och senast dagen efter beslutet underställas förvaltningsrätten eller, om beslutet har fattats efter det att nämnden har ansökt om tvångsvård, den rätt som prövar frågan om vård. Därefter ska rätten enligt 17 § LVM så snart det kan ske och senast inom fyra dagar från det att beslutet underställdes rätten eller, om beslutet inte är verkställt när det underställs, från det att beslutet verkställdes, pröva om omhändertagandet ska bestå. Tiden får förlängas till en vecka, om det på grund av någon särskild omständighet är nödvändigt. Om det inte finns skäl för omhändertagande, ska rätten genast upphäva beslutet.

Av 12 § LVM framgår att det är socialnämnden som ska se till att rättens beslut om tvångsvård verkställs genom att missbrukaren bereds vård i ett LVM-hem eller, i förekommande fall, på ett sjukhus. Av 19 § LVM framgår att nämnden, även efter ett beslut om omedelbart omhändertagande, ska se till att den som är omhändertagen utan dröjsmål bereds vård i ett LVM-hem eller, i förekommande fall, på ett sjukhus.

Tvångsvården ska enligt 20 § LVM upphöra så snart syftet med vården är uppnått och senast när vården har pågått i sex månader (vårdtid). Vården ska anses påbörjad när missbrukaren på grund av beslut om omedelbart omhändertagande eller tvångsvård inställt sig vid eller förts till ett LVM-hem eller ett sjukhus. Vården upphör genom beslut om utskrivning enligt 25 § LVM.

Polismyndigheten eller, om det gäller transport av någon som är frihetsberövad, Kriminalvården ska enligt 45 § LVM lämna hjälp för att bl.a. på begäran av socialnämnden föra den som ska beredas vård eller som är omedelbart omhändertagen enligt LVM till ett LVM-hem eller sjukhus. Missbrukaren får enligt 45 c § LVM tas i förvar, om det är nödvändigt för att en transport enligt 45 § LVM ska kunna genomföras.

När ska ett beslut om omedelbart omhändertagande enligt 13 § LVM anses verkställt?

Om ett beslut om omedelbart omhändertagande inte är verkställt när beslutet underställs förvaltningsrätten, ska fristen för rättens prövning enligt 17 § LVM räknas från det att beslutet verkställdes. Något besked om när beslutet ska anses verkställt ges inte i bestämmelsen och någon annan bestämmelse som uttryckligen reglerar den frågan finns inte i LVM.

Bestämmelsen i 17 § LVM skiljer sig från motsvarande bestämmelse i 7 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Av den bestämmelsen framgår att fristen för rättens prövning räknas från den dag då beslutet om omedelbart omhändertagande och handlingarna kom in till rätten och det gäller oavsett om beslutet vid den tidpunkten har verkställts eller inte.

När det gäller anledningen till att fristen i 17 § LVM ska räknas från det att beslutet verkställdes och inte från det att beslutet underställdes, anges det i förarbetena att om det rör sig om ett för socialtjänsten mindre känt fall är det ofta inte meningsfullt för rätten att pröva det omedelbara omhändertagandet innan det är verkställt. Det framhålls att det i de fallen kan vara svårt att få fram nödvändigt underlag, t.ex. läkarutlåtanden, med följderna att omhändertagandet hävs trots att missbrukaren, när han eller hon väl påträffas, är i stort behov av ett omhändertagande. För att i de fallen undvika nya omgångar av beslut om omedelbart omhändertagande och underställande anges det i förarbetena att fristen bör räknas från det att beslutet verkställdes. (Se prop. 1987/88:147 s. 67 f).

Av 19 § LVM framgår att socialnämnden, efter ett beslut om omedelbart omhändertagande, ska se till att den som är omhändertagen utan dröjsmål bereds vård på ett LVM-hem eller, i förekommande fall, på ett sjukhus. Det ligger därför nära till hands att för frågan om verkställighet utgå från den tidpunkt som vården enligt 20 § LVM ska anses påbörjad (jfr prop. 1987/88:147 s. 74 f). I vart fall vid den tidpunkten får nämnden anses ha uppfyllt sin skyldighet att enligt 19 § LVM bereda missbrukaren vård. Det skulle innebära att ett beslut om omedelbart omhändertagande ska anses verkställt först när

missbrukaren har inställt sig vid eller förts till ett LVM-hem eller, i förekommande fall, ett sjukhus (se 20 § LVM). Det borde därefter också vara möjligt att komplettera utredningen med t.ex. nödvändiga läkarutlåtanden, vilket skulle minska risken för att omhändertagandet, på det sätt som beskrivs i förarbetena, hävs på grund av ett ofullständigt underlag.

Även om det genom en tolkning av bestämmelserna är möjligt att komma fram till ett svar om när ett beslut om omedelbart omhändertagande ska anses verkställt, är det enligt min mening otillfredsställande att det inte finns någon bestämmelse i LVM som uttryckligen reglerar den frågan.

Lagstiftaren har i 17 § LVM tydliggjort vikten av att ett omhändertagande enligt 13 § LVM prövas av förvaltningsrätten inom en viss angiven tid. Det är fråga om en rättssäkerhetsgaranti och det får helt enkelt inte förekomma att omhändertagandet inte prövas inom den angivna tiden. För att undvika det är det av helt avgörande betydelse att det görs en korrekt bedömning i fråga om när beslutet blev verkställt. Det ställer krav på att regelverket är tydligt och att det inte finns något utrymme för felbedömningar.

Det är dessutom först sedan förvaltningsrätten meddelat att ett omhändertagande ska bestå som fristen för nämndens ansökan om vård enligt 18 § LVM börjar att löpa. Det innebär att om ett omhändertagande, som en följd av en felaktig bedömning i fråga om när beslutet blev verkställt, prövas först efter utgången av den tid som anges i 17 § LVM, förskjuts på motsvarande sätt också tidpunkten för när fristen i 18 § LVM börjar att löpa. Den slutliga prövningen av ansökan om vård drar därmed ut på tiden, vilket är något som till sist drabbar den enskilde som har rätt att få en skyndsam prövning av om förutsättningarna för vård med stöd av LVM är uppfyllda.

Det kan visserligen antas att det i många fall, t.ex. när en missbrukare inom loppet av och en samma dag förs till ett LVM-hem eller ett sjukhus, inte är förenat med några större svårigheter att bedöma när beslutet om omedelbart omhändertagande blev verkställt och därmed också när fristen för rättens prövning enligt 17 § LVM började att löpa. Det är dock långt ifrån alla fall som är lika självklara som i det exemplet och det är inte minst det nu aktuella ärendet, där AA vid upprepade tillfällen avvek sedan han hade förts till ett sjukhus, ett exempel på.

Det ska också beaktas att en missbrukare redan innan det att vården enligt 20 § LVM ska anses påbörjad, kan ha varit utsatt för tvångsåtgärder med anledning av beslutet. Missbrukaren kan t.ex. ha tagits om hand av polisen för transport efter en begäran om handräckning enligt 45 § LVM och han eller hon kan i vissa fall ha tagits i förvar med stöd av 45 c § LVM. Något svar på hur man ska se på den här tiden vid bedömningen av frågan om när ett beslut om omedelbart omhändertagande blir verkställt och när fristen för rättens prövning enligt 17 § LVM börjar att löpa, ges inte i LVM. Frågan synes inte heller ha berörts i förarbetena.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att det för frågan om när ett beslut om omedelbart omhändertagande ska anses verkställt ligger nära till hands att utgå från den tidpunkt som vården enligt 20 § LVM ska anses påbörjad. Avsaknaden av en tydlig reglering öppnar dock upp för att frågan inte bedöms på ett likformigt sätt och för att det görs felaktiga bedömningar med följderna att omhändertagandet inte prövas inom den tid som anges i 17 § LVM. Det är inte minst detta ärende ett exempel på.

Bedömning av nämndens hantering av AA:s ärende

Den 6 april 2019 fattade ordföranden i Socialnämnden i Norrköpings kommun beslut om att omedelbart omhänderta AA med stöd av 13 § LVM. Samma dag underställdes beslutet Förvaltningsrätten i Linköping och det gjordes också en begäran om handräckning för transport av AA till beroendekliniken på Vrinnevisjukhuset.

Den 18 april 2019 fördes AA av polis till beroendekliniken på Vrinnevisjukhuset. Av journalanteckningarna framgår att socialjouren besökte AA på sjukhuset och att AA delgavs beslutet om omedelbart omhändertagande. Under natten avvek AA från sjukhuset. Han påträffades på förmiddagen dagen efter, dvs. den 19 april 2019, och fördes därefter återigen av polisen till sjukhuset. Han avvek senare samma dag efter det att han hade genomgått en läkarundersökning.

JO har tidigare uttalat att vården enligt LVM, i de fall missbrukaren förs till ett sjukhus, ska anses påbörjad redan när missbrukaren kommer till sjukhuset och att det saknar betydelse om missbrukaren skrivs in eller inte (se 20 § LVM och JO 2016/17 s. 125). Det innebär att vården av AA påbörjades redan när han den 18 april 2019 kom till beroendekliniken på Vrinnevisjukhuset. Det saknar för den bedömningen betydelse att han senare avvek.

Som jag har redogjort för finns det inte någon bestämmelse i LVM som uttryckligen anger när ett beslut om omedelbart omhändertagande blir verkställt. Det ligger dock nära till hands att för frågan om verkställighet utgå från den tidpunkt som vården enligt 20 § LVM ska anses påbörjad. Det skulle i det här fallet innebära att beslutet om omedelbart omhändertagande av AA blev verkställt den 18 april 2019 när vården av honom påbörjades, med följderna att också fristen för rättens prövning enligt 17 § LVM då började att löpa.

Så som det framgår av remissvaret och av journalanteckningarna i ärendet, har nämnden varken reflekterat över att vården av AA påbörjades redan den 18 april 2019 eller över vilken betydelse det hade för frågan om verkställighet. Det dröjde i stället nästan två veckor innan nämnden den 2 maj 2019, sedan AA hade förts till ett LVM-hem, underrättade förvaltningsrätten om att beslutet var verkställt, med följderna att omhändertagandet inte prövades inom den tid som anges i 17 § LVM.

Det är naturligtvis allvarligt att ett omedelbart omhändertagande inte prövas inom den tid som anges i 17 § LVM. Det är också förvånande att nämnden i det här fallet inte ens verkar ha övervägt att beslutet skulle kunna ha blivit verkställt vid en annan tidpunkt än den då AA förts till ett LVM-hem. Nämndens hantering visar dock på problemet med att det i LVM inte finns någon bestämmelse som uttryckligen anger när ett beslut om omedelbart omhändertagande blir verkställt och det kan, enligt min mening, inte uteslutas att nämnden, om frågan varit tydligt reglerad, hade gjort en annan bedömning. Jag finner därför inte tillräcklig anledning att rikta någon annan kritik mot nämnden än den som ligger i det nu anförda.

Behovet av en översyn av LVM i nu berört avseende

Lagstiftaren har i 17 § LVM tydliggjort vikten av att ett omhändertagande enligt 13 § LVM prövas av förvaltningsrätten inom en viss angiven tid. Som jag har angett ovan är det fråga om en rättssäkerhetsgaranti och det får helt enkelt inte förekomma att en socialnämnd, såsom i det här fallet, gör en felaktig bedömning av frågan om verkställighet med följderna att omhändertagandet inte prövas inom den tid som anges i 17 § LVM. Det är allvarligt och enligt min mening finns det skäl att överväga om den nuvarande regleringen uppfyller det krav på tydlighet som krävs för att undvika felbedömningar av det slag som nämnden gjort i det här fallet. Mot den bakgrunden väcker jag härmed, enligt 4 § lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän, frågan om en översyn av LVM i nu berört avseende. Jag överlämnar därför en kopia av detta beslut till regeringen.

Vad AA i övrigt har uppgett ger inte anledning till något yttrande eller någon åtgärd från min sida.

Ärendet avslutas.